

DANUTA PIWOWARSKA

Uniwersytet Jagielloński

Kraków

PROFESORA RYSZARDA ŁUŻNEGO BADANIA NAD STOSUNKAMI KULTUROWYMI POLSKO-WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIMI

Związki kulturowe Polski ze wschodnią Słowiańszczyzną, chociaż nie stanowiły głównej dziedziny zainteresowań naukowych Profesora Łuźnego, to przecież wpisywały się w jeden z bardziej eksponowanych przezeń nurtów badawczych. Nurt ten obejmował nie tylko prace *stricto* naukowe, ale także działalność publicystyczną, popularyzatorską i edytorską. Uzasadniając potrzebę takich badań, Ryszard Łuźny pisał:

„Nie istnieją piśmiennictwa, podobnie jak całe kultury narodowe, całkowicie i bez reszty samowystarczalne, powstające i rozwijające się [...] w zupełnej izolacji od innych literatur i kultur zarówno poprzedzających je w czasie, jak i im współczesnych, ale dojrzewających szybciej, bardziej w swym rozwoju zaawansowanych. Każda natomiast formacja kulturowa, nawet najbardziej samodzielna i prężna, oryginalna i ekspansywna, nie tylko żyje w symbiozie z innymi, oddziałuje na nie [...], ale korzysta z takich czy innych wartości i przetwarza zdobycze wcześniej lub gdzie indziej wypracowane [...]”¹.

Podjmując problematykę badań komparatystycznych o profilu kontaktologicznym i recepcyjnym, a także typologicznym w zakresie stosunków kulturalno-literackich polsko-wschodniosłowiańskich, Łuźny odwoływał się do bogatej tradycji naukowej w tej dziedzinie. W badaniach nad powiązaniem literatury polskiej i rosyjskiej Profesor widział twórczą kontynuację wątków badawczych zainicjowanych jeszcze w XIX wieku oraz w okresie międzywojennym przez Włodzimierza Spasowicza, Józefa Tretiaka, Mariana Zdziechowskiego i Aleksandra Brücknera:

„Czyż podejmując [...] problem związków typologicznych między obu piśmiennictwami oraz wzajemnych ich zależności i oddziaływań nie kontynuujemy rozpoczętych i rozwijanych z takim powodzeniem przez Wacława Lednickiego wątków badawczych? Czyż badania roli i miejsca tematów i motywów rosyjskich w literaturze polskiej i polskich w literaturze rosyjskiej nie rozpo-

---

¹ R. Łuźny, *Zamiast wstępu*, [w:] *Polacy w życiu kulturalnym Rosji*, pod red. R. Łuźnego, Wrocław–Warszawa–Kraków 1986, s. 5.

częli jeszcze w wieku XIX nasi poloniści i slawiści, a wśród nich Włodzimierz Spasowicz i Józef Tretiak?”².

Ryszard Łużny podkreślał, iż mimo zachowania jednolitego charakteru całej naszej rusycystyki, na poszczególnych etapach rozwoju – co zrozumiałe – podlegała ona ewolucji, uzależnionej od panujących trendów badawczych i orientacji metodologicznych.

„Sprawa powiązań, zależności, wzajemnych oddziaływań literatury, kultury rosyjskiej, a także wschodniosłowiańskiej z polską – pisał w 1986 roku – interesowała badaczy od dawna, od pierwszej jeszcze połowy wieku XIX poczynając. Dziś więc proces ten jest na tyle dobrze ujawniony, poznany i zbadany, że zarysowuje się już całkiem wyrazisty ogólny obraz tego, co obie kultury – rosyjska i polska – wzajemnie sobie zawdzięczają, czym każda z nich wzbogaciła sąsiada-pobratymca, czym, kiedy i jak się wobec innej zadłużyła”³.

Jakże ważne i owocne są dokonania samego autora tych słów w dziedzinie odnajdywania i interpretacji nieznanych wcześniej lub mało znanych przejawów owej słowiańskiej „wzajemności”, obustronnych kontaktów, wpływów, zjawisk recepcji w kolejnych okresach historycznych. Problemy związków Słowiańszczyzny wschodniej z kulturą polską ujmował badacz w kontekście życia duchowego, religijno-filozoficznego i kulturalno-estetycznego. Poświęcone tym zagadnieniom prace powstawały w różnych latach, na przestrzeni całej jego drogi twórczej. Dorobek komparatystyczny Profesora w zakresie słowianoznawstwa wschodniego obejmuje ponad 100 prac w liczącej 560 pozycji bibliografii naukowej uczonego⁴. Są to studia porównawcze, rozprawy, artykuły, recenzje a także monografia. Nielatwo w krótkim wystąpieniu ogarnąć syntetyczną refleksją całość tego dorobku, przede wszystkim ze względu na rozległą wiedzę i szerokie horyzonty zainteresowań badawczych autora. Ograniczę się więc do omówienia głównych wątków tego kierunku badań, które Anna Woźniak w rocznicowym artykule *Profesor Ryszard Łużny w siedemdziesięciolecie urodzin* wyróżnia jako odrębną płaszczyznę zainteresowań w naukowej spuściźnie Profesora, zaliczając do nich: „[...] czynności badawcze komparatystyczne, recepcyjno-kontaktologiczne, dotyczące pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego oraz penetrujące związki literackie polsko-ruskie”⁵.

² R. Łużny, *Rusycystyka okresu powojennego XXX-lecia a tradycja naukowa*, [w:] *Studia z dziejów rusycystyki historycznoliterackiej w Polsce*, pod red. R. Łużnego, Wrocław–Warszawa–Kraków 1976, s. 142.

³ R. Łużny, *Zamiast wstępu...*, s. 5.

⁴ Por. *Ryszard Łużny. Spis publikacji 1955–1997*, pod red. G. Przebindy i J. Świeżego, Kraków 1997. Brak dotąd odrębnego studium prezentującego tę dziedzinę dokonań R. Łużnego, choć badaniom komparatystycznym sporo uwagi poświęcili autorzy prac, omawiających całokształt jego dorobku naukowego. Zob. L. Suchanek, *Profesor Ryszard Łużny. Szkic bio-bibliograficzny w sześćdziesięciolecie urodzin*, [w:] *Musica Antiqua Europae Orientalis VIII*, „Acta Slavica”, Bydgoszcz 1988, s. 7–24; tegoż, *Twórczość naukowa Profesora Ryszarda Łużnego 1927–1998*, „Slavia Orientalis” 1998, nr 3, s. 357–364; J. Orłowski, *Literatura rosyjska w pracach Ryszarda Łużnego (W siedemdziesięciolecie urodzin Profesora)*, „Przegląd Rusycystyczny”, 1997, z. 3–4, s. 155–163; tegoż, *Ryszard Łużny jako inicjator zmian programowych w badaniach literatur wschodniosłowiańskich (Szkic do portretu uczonego)*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 301–312; B. Białokozowicz, *Profesor Ryszard Łużny i jego wschodniosłowiańskie fascynacje naukowe. Kształtowanie się kulturologicznej szkoły badawczej*, „Acta Polono-Ruthenica”, t. II, Olsztyn 1997, s. 3–41; A. Bezwiniński, *Profesor Ryszard Łużny (Wspomnienie)*, „Przegląd Humanistyczny” 1999, nr 1, s. 139–154.

⁵ A. Woźniak, *Profesor Ryszard Łużny w siedemdziesięciolecie urodzin*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLV–XLVI, z. 6, Lublin 1997–1998, s. 8.

Znamienne, iż w większości wypadków nie były to prace przyczynkarskie czy okazjonalne wystąpienia (choć i takie się zdarzały). Badania porównawcze Ryszarda Łuźnego miały charakter kompleksowy, stanowiły bowiem odbicie całościowej koncepcji kształtowania się wzajemnych powiązań kulturowych Polski i Słowian wschodnich na przestrzeni dziejów – od doby staroruskiej (staropolskiej) poczynając, przez wiek XVIII aż do pierwszych dziesięcioleci XIX wieku, tj. do początków romantyzmu. Badacza interesowały przede wszystkim nieznanne dotąd zjawiska recepcyjne, jakie występowały w granicach tych przedziałów czasowych. Z pasją i dociekliwością odkrywcy Profesor gromadził materiał faktograficzny, podejmując niekiedy benedyktyński trud lektury rękopiśmiennych zbiorów oraz kwerendy rzadkich druków i czasopism. Pozwalało to na przejście do drugiego etapu badań, tj. do analizy i oceny tegoż materiału a następnie opublikowania efektów końcowych w formie artykułu czy książki.

Prace porównawcze powstawały często równolegle do podejmowanych przez Profesora badań nad wybraną problematyką – na marginesie tych badań⁶ – jako swoiste poszerzenie kontekstu kulturowego epoki. Kiedy w latach 60., na początku swej kariery naukowej, Ryszard Łuźny zainteresował się rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu oświecenia i przygotowywał monografię *Z badań nad rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu Oświecenia* (Warszawa 1962) – a wcześniej jeszcze wybór tekstów przez siebie przełożonych⁷ – zwrócił też uwagę na fakty recepcji piśmiennictwa polskiego w Rosji i literatury rosyjskiej w Polsce. Powstałe wówczas artykuły zawierały analizę rosyjskiego przekładu *Historii* Ignacego Krasickiego, a także ogólną charakterystykę kontaktów kulturalnych polsko-rosyjskich w XVIII wieku⁸. Podejmując niebadaną wcześniej problematykę „pogranicza literackiego” polsko-rosyjskiego w dobie oświecenia, uczony traktował to zagadnienie całościowo, uwzględniając uwarunkowania wzajemnych powiązań sąsiadujących kultur. Przypominał różnokierunkowy wpływ kultury polskiej w pierwszych dziesięcioleciach XVIII wieku, podkreślając jej „[...] żywą [...] chociaż ukrytą za wpływami zachodnioeuropejskimi, zwłaszcza francuskimi i angielskimi, inspirującą obecność [...] w ówczesnym rosyjskim życiu literackim”⁹. W opinii Łuźnego sytuacja uległa zmianie pod koniec XVIII wieku, kiedy to złożony kontekst polityczno-społeczny niewątpliwie przyczynił się do izolacji zjawisk literackich, choć z drugiej strony stworzone też zostały podstawy do przyszłego zbliżenia kulturowego.

Zainteresowania komparatystyczne badacza zaowocowały w tym okresie rozprawami poświęconymi osiemnastowiecznej recepcji dramaturgii polskiej w Rosji (*Bohomolec i Bogusławski w Rosji*, 1961)¹⁰ oraz dramatu rosyjskiego w Polsce (*Dramat rosyjski*

⁶ Zob. W. Kowalczyk, *Profesor Ryszard Łuźny jako badacz literatury rosyjskiej XVIII wieku*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 46–47.

⁷ *Rosyjskie czasopiśmiennictwo satyryczne okresu Oświecenia. Wybór źródeł*, przeł. i opracował R. Łuźny, Biblioteka Narodowa, seria II, nr 120, Wrocław 1960.

⁸ R. Łuźny, „Historia” Ignacego Krasickiego po rosyjsku (*Z dziejów powiązań kulturalnych polsko-rosyjskich okresu Oświecenia*), „Slavia Orientalis” 1960, nr 2, s. 329–342; tenże, *Uwagi o kontaktach kulturalnych polsko-rosyjskich w wieku XVIII*, (recenzja), „Slavia Orientalis” 1960, nr 2, s. 499–502.

⁹ J. Orłowski, *Literatura rosyjska w pracach Ryszarda Łuźnego...*, s. 157.

¹⁰ R. Łuźny, *Bohomolec i Bogusławski w Rosji (Z dziejów powiązań literackich polsko-rosyjskich doby Oświecenia)*, „Slavia Orientalis” 1961, nr 2, s. 145–166.

w Polsce w wieku XVIII i na początku wieku XIX, 1962)¹¹. Zdaniem Łuźnego, przejawy zainteresowań piśmiennictwem polskim w Rosji oraz literaturą rosyjską w Polsce w dobie oświecenia są najbardziej widoczne w dziedzinie teatru (publikowanie przekładów, wystawianie sztuk teatralnych). Ze względu na żywotność poetyki klasycyzmu w obu literaturach, „wymiana kulturowa” obejmowała głównie sztuki klasycystyczne (w Polsce – Aleksandra Sumarokowa, Wasilija Kapnista; w Rosji – Franciszka Bohomolca, Wojciecha Bogusławskiego), ograniczając wpływy sentymentalizmu do pojedynczych zjawisk (np. tłumaczenie polskie dramatu sentymentalnego *Samobójstwo* Wasilija Fiodorowa czy łzawej komedii Michaiła Chieraskowa *Prześladowani*).

W kolejnych latach Profesor rozszerzył badania komparatystyczne na wiek XVII, pisząc ważną w aspekcie metodologicznym rozprawę *Literatura polska w Rosji w wieku XVII i XVIII. Stan i potrzeby badań* (1969)¹². Jego badania potwierdziły opinię, że w okresie oświecenia wzajemne zainteresowania kulturowe polsko-wschodniosłowiańskie dotyczyły nie tylko zjawisk osiemnastowiecznych, ale obejmowały też kulturę epok wcześniejszych, głównie XVII wieku (*Nurt tradycji staropolskiej w procesie literackim rosyjskiego Oświecenia*, 1973)¹³. Podejmując gruntowne studia nad związkami Polski ze światem Słowian wschodnich w XVII–XVIII wieku, stał się Profesor – jak pisze Jan Orłowski –

„[...] najlepszym znawcą tego kompleksu zagadnień kulturowych, które dotyczyły wielu różnych sfer życia duchowego na obszarze wschodniej Słowiańszczyzny – a więc myśli religijno-filozoficznej, historiografii, literatury, działalności oświatowej. R. Łuźny docieklewie badał przejawy prężnego i twórczego oddziaływania kultury polskiej na ówczesne życie duchowe naszych słowiańskich pobratymców na Wschodzie”¹⁴.

Monograficzne ujęcie wybranych aspektów związków kulturowych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII–XVIII wieku przynosi niezwykle cenna książka Ryszarda Łuźnego *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII–XVIII wieku* (Kraków 1966). Autor śledzi powiązania środowiska naukowego Akademii Kijowskiej z kulturą i literaturą polską, analizuje dwujęzyczną twórczość najwybitniejszych pisarzy tego kręgu: Symeona Połockiego, Łazarza Baranowicza i Teofana Prokopowicza. Omawia też rolę języka i piśmiennictwa polskiego w nauczaniu poetyki i retoryki w Akademii, bogato ilustrując tekst przykładami polskich wierszy i prozy. Jak pisze badaczka Aleksandra Stankowicz:

„Przyjęta przez Łuźnego perspektywa porównawcza ukazywała związki zachodnioeuropejskiego baroku z literaturą polską oraz uwzględniała ważną dla tych więzi płaszczyznę wyznaniową. Eks-

¹¹ Tenże, *Dramat rosyjski w Polsce w wieku XVIII i na początku wieku XIX*, „Slavia Orientalis” 1962, nr 3, s. 351–366.

¹² Tenże, *Literatura polska w Rosji w wieku XVII i XVIII. Problematyka, stan i potrzeby badań*, [w:] *O wzajemnych powiązaniach literackich polsko-rosyjskich*, pod red. S. Fiszmana i K. Sierockiej, Wrocław 1969, s. 36–64.

¹³ Tenże, *Nurt tradycji staropolskiej w procesie literackim rosyjskiego Oświecenia*, „Ruch Literacki” 1973, nr 4 (79), s. 213–219.

¹⁴ J. Orłowski, *Literatura rosyjska w pracach Ryszarda Łuźnego...*, s. 157.

ponowanie kultury religijnej jako czynnika łączącego słowiański Wschód z Polską stanowiło dla rusycystyki lat siedemdziesiątych prawdziwe wyzwanie [...]”¹⁵.

Rozprawa i dziś nie straciła na aktualności jako rzetelne studium, dokumentujące dobrą znajomość polskiej poezji barokowej i renesansowej na słowiańskim Wschodzie w XVII i na początku XVIII wieku oraz inspirującą rolę tej twórczości w kulturze Słowian wschodnich. Jak stwierdza Lucjan Suchanek –

„[...] w monografii tej autor podjął temat niezwykle interesujący i przez badaczy radzieckich całkowicie niemal pomijany. Szersze zainteresowanie barokiem rosyjskim przyszło nieco później i dlatego książka o pisarzach kręgu Akademii Mohylańskiej była w jakimś sensie prekursorska i trzeba ją stawiać obok odkrywczych prac A. Angyala, A. Morozowa, A. Panczenki”¹⁶.

Po latach Łużny wróci do tego kręgu zagadnień w artykule przeglądowym *Akademia Kijowsko-Mohylańska a kultura polska* (1984)¹⁷. Uczony stwierdzał, iż to właśnie Akademii Kijowsko-Mohylańskiej dane było odegrać decydującą rolę w rozpowszechnianiu wśród Słowian wschodnich tych wartości kulturowych, które w postaci „nurtu polskiego” były zaadaptowane przez środowisko uczelni kijowskiej. Droga pośrednictwa polskiego europejskie zdobycze renesansu, reformacji i baroku przenoszone były na grunt całej wschodniej Słowiańszczyzny.

Problematykę polskich wpływów na kulturę wschodnich sąsiadów w XVII–XVIII stuleciu poszerzył Łużny w takich artykułach, jak *Teofan Prokopowicz a literatura polska* (1965)¹⁸; „*Psalterz rymowany*” *Symeona Połockiego a „Psalterz Dawidów” Jana Kochanowskiego* (1966)¹⁹. Najwięcej jednakże uwagi poświęcił badacz Stefanowi Jaworskiemu, poecie i kaznodziei ukraińskiemu związanemu z Akademią Kijowską, reprezentantowi trzech kultur: polskiej, rosyjskiej i ukraińskiej (*Stefan Jaworski – poeta nieznanym, 1967; Twórczość Stefana Jaworskiego, poety ukraińsko-rosyjsko-polskiego, czyli jeszcze raz o baroku wschodniosłowiańskim, 1976*)²⁰. Analizując mało znaną twórczość tego poety, Łużny zwracał uwagę na dominujący wpływ polsko-łacińskiej tradycji kulturowej na jego piarstwo.

Znamienne, iż polsko-ukraińskie związki kulturowe zajmują w badaniach Profesora miejsce szczególne, co poniekąd uwarunkowane było okolicznościami biograficznymi. Na ten aspekt wskazuje Helena Duć-Fajfer:

¹⁵ A. Stankowicz, *Ryszard Łużny o Jana Pawłowym nauczaniu Słowian*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 17–18.

¹⁶ L. Suchanek, *Twórczość naukowa Profesora Ryszarda Łużnego...*, s. 358.

¹⁷ R. Łużny, *Akademia Kijowsko-Mohylańska a kultura polska*, „Przegląd Humanistyczny” 1984, nr 2, s. 55–67.

¹⁸ Tenże, *Teofan Prokopowicz a literatura polska. Z dziejów związków literackich polsko-ruskich na przełomie XVII i XVIII wieku*, „Slavia Orientalis” 1965, nr 3, s. 331–345.

¹⁹ Tenże, „*Psalterz rymowany*” *Symeona Połockiego a „Psalterz Dawidów” Jana Kochanowskiego*, „Slavia Orientalis” 1966, nr 1, s. 3–27.

²⁰ Tenże, *Stefan Jaworski – poeta nieznanym*, „Slavia Orientalis” 1967, nr 4, s. 363–376; tegoż, *Twórczość Stefana Jaworskiego, poety ukraińsko-rosyjsko-polskiego, czyli raz jeszcze o baroku wschodniosłowiańskim*, [w:] *Język i literatury wschodniosłowiańskie*, Łódź 1976, s. 103–114.

„Mając we wczesnym okresie swego życia bezpośredni kontakt z rzeczywistością społeczną, kulturową, językową, religijną pogranicza polsko-ruskiego, posiadał Profesor własną, opierającą się skutecznie indoktrynującym programom, wizję Słowiańszczyzny wschodniej. To ona decydowała o obecności w badaniach i publikacjach uczonego pewnej problematyki i zagadnień, które były generalnie niedostrzegane”²¹.

Obok omawianych już prac Ryszarda Łuźnego, z kręgiem kultury ukraińskiej związana była też rozprawa *Dawne piśmiennictwo ukraińskie a polskie tradycje literackie* (1974)²², gdzie autor zwraca uwagę na obecność polszczyzny w życiu literackim Ukrainy, wskazując na literackie paralele typologiczne i genetyczne (wiersz sylabiczny, formy teatralno-dramatyczne), tłumaczenia i przeróbki utworów literatury polskiej. Również w późniejszym okresie problematyka ukraińska była stale obecna w badaniach komparatystycznych Profesora. Uczony odwoływał się zarówno do doświadczeń wymiany kulturalnej w przeszłości (*Pisarze polscy, pisarze ruscy. Z problemów językowo-etniczno-kulturowych pogranicza*, 1991; *Ruś–Ukraina (wiek X–XVIII) i wiedza o niej w życiu kulturalnym Polski – wczoraj i dziś*, 1993)²³, jak i czasów współczesnych („*Złota hramota*” Józefa Łobodowskiego: *refleksja całkiem współczesna na temat dziejów „szkoły ukraińskiej” w literaturze polskiej*, 1988; *Literatura polska a współczesne zbliżenie kulturowe Ukraińców i Polaków*, 1997)²⁴.

Dużym osiągnięciem Profesora w dziedzinie komparatystyki była próba kompleksowego badania całokształtu polsko-wschodniosłowiańskich stosunków literackich i kulturalnych. Warto tu przypomnieć, że Ryszard Łuźny – podobnie jak wcześniej R. Picchio – traktował „[...] dorobek średniowiecznych Rosjan, Ukraińców, Białorusinów jako homogeniczną całość i wspólne dziedzictwo”²⁵. Umożliwiło to uczonemu integralne ujęcie wzajemnych powiązań polsko-rosyjsko-ukraińsko-białoruskich. Przykładem takiego podejścia jest praca *Kultura polska wieku XVI a stosunki polsko-wschodniosłowiańskie* (1979), w której autor uważnie śledzi przejawy wzajemnych stosunków polsko-wschodniosłowiańskich u schyłku doby staropolskiej i staroruskiej. W konkluzji stwierdza:

„[...] odrodzeniowy”, «renesansowy» charakter [wieku XVI – D.P.] ujawnia się także w tym, iż dobrami kulturowymi wtedy właśnie wypracowanymi karmili się nie tylko Polacy sami [...]. Pol-

²¹ H. Duć-Fajfer, *Dorobek folklorystyczny Profesora Ryszarda Łuźnego*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 71.

²² R. Łuźny, *Dawne piśmiennictwo ukraińskie a polskie tradycje literackie*, [w:] *Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich*, pod red. S. Kozaka i M. Jakóbca, Wrocław 1974, s. 7–36.

²³ Tenże, *Pisarze polscy, pisarze ruscy. Z problemów językowo-etniczno-kulturowych pogranicza*, [w:] *Między Wschodem a Zachodem*, część II: *Piśmiennictwo pogranicza*, pod red. R. Łuźnego i S. Nieznanowskiego (Dzieje Lubelszczyzny, t. VI), Warszawa 1991, s. 113–121; tegoż, *Ruś–Ukraina (wiek X–XVIII) i wiedza o niej w życiu kulturalnym Polski – wczoraj i dziś*, „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, t. I–II, pod red. R. Łuźnego i W. Mokrego, Kraków 1993, s. 9–16.

²⁴ Tenże, „*Złota hramota*” Józefa Łobodowskiego: *refleksja całkiem współczesna na temat dziejów „szkoły ukraińskiej” w literaturze polskiej*, „Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych Oddziału PAN w Krakowie. Komisja Słowianoznawstwa”, t. XXX/1–2, Wrocław 1988, s. 157–158; tegoż, *Literatura polska a współczesne zbliżenie kulturowe Ukraińców i Polaków*, „Roczniki Humanistyczne. Literatura polska” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLV, Lublin 1997.

²⁵ Zob. L. Suchanek, *Twórczość naukowa Profesora Ryszarda Łuźnego...*, s. 359.

skie «cinquecento» odegrało swoją określoną rolę kulturotwórczą także w życiu innych narodów środkowej i wschodniej Europy, a zwłaszcza Ukraińców, Białorusinów i Rosjan²⁶.

Na czym polegała ta rola polskiej kultury renesansowej w dziele odnowy „[...] życia umysłowego i artystycznego naszych słowiańskich pobratymców na ziemiach białoruskich, ukraińskich i rosyjskich”?²⁷ Zdaniem badacza, mamy tu do czynienia z procesem kulturowym, dokonującym się w określonych warunkach czasowo-przestrzennych w trzech różnych płaszczyznach terytorialnych, które obejmowały: Ruś Czerwoną (wraz z Ukrainą właściwą z Kijowem), ziemie litewsko-białoruskie i Ruś Moskiewską. Proces oddziaływania kultury polskiej przybierał tu zróżnicowaną postać – od konkretnych wpływów po rozmaite formy twórczych przekształceń i adaptacji. W opinii Łuźnego proces ów należy interpretować „[...] w perspektywie całości kulturowej, syntezy cywilizacyjnej, właśnie pluralistycznej wspólnoty i łączności, wzajemnie wzbogacającej, więcej, wprost warunkującej prawidłowy rozwój pierwotnie jednolitej, potem dopiero rozdzielającej się i różnicującej formacji kulturowej”²⁸. Profesor podkreślał, że w odniesieniu do wieku XVI niełatwo przeprowadzić linię demarkacyjną, oddzielającą zjawiska humanistyczne należące do kultury polskiej od zjawisk niepolskiej kultury miejscowej (jak np. historiografia litewsko-ruska Macieja Strykowskiego czy Marcina Bielskiego). Znamienne, iż Profesor nie ograniczał kompleksowych badań wzajemnych powiązań do literatury, ale prezentował też ujęcia typologiczne na materiale myśli filozoficzno-społecznej (*Oświeceniowe antynomie światopoglądowe na Ukrainie, w Rosji i w Polsce*, 1983)²⁹.

Z kompleksowym ujęciem zagadnień komparatystycznych spotykamy się też w pracach Profesora Łuźnego o folklorze wschodniosłowiańskim. W opinii uczonego

„kwestia powiązań, oddziaływań, filiacji czy paraleli pomiędzy twórczością ustną czterech narodów słowiańskich [...] stanowi istotną część składową całego kompleksu zagadnień komparatystycznych, mogących mieć niebagatelne znaczenie dla całościowego obrazu tej rzeczywistości kulturowej, która kształtowała się w przeszłości na terenach styku pobratymczych, a przecież odmiennych w sensie etnicznym, obyczajowym, cywilizacyjnym i duchowym formacji narodo-kulturalnych (*W kręgu folkloru i literatury. Ekskurs w dzieje stosunków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich*, 1981)³⁰.

W cytowanym artykule autor daje przegląd najważniejszych dokonań w zakresie „spolszczenia” twórczości ludowej Rosjan, Ukraińców i Białorusinów oraz głosów polskiej krytyki o tych zjawiskach literackich. Uczony podkreśla, iż badania twórczości ludowej Słowian wschodnich winny mieć interliteracki i interetniczny charakter. Za szczególnie ważne zadanie badawcze uznał Profesor funkcjonowanie „[...] folkloru danego narodu słowiańskiego w innym, sąsiednim kontekście etnicznym” oraz asymila-

²⁶ R. Łuźny, *Kultura polska wieku XVI a stosunki polsko-wschodniosłowiańskie*, „Przegląd Humanistyczny” 1979, nr 10, s. 63–69.

²⁷ Tamże, s. 65.

²⁸ Tamże, s. 67.

²⁹ R. Łuźny, *Oświeceniowe antynomie światopoglądowe na Ukrainie, w Rosji i w Polsce*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 6: *Literatoznawstwo, folklorystyka, problematyka historyczna. Prace na IX Międzynarodowy Kongres Slawistów w Kijowie 1983*, Warszawa 1983, s. 301–311.

³⁰ Tenże, *W kręgu folkloru i literatury. Ekskurs w dzieje stosunków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich*, [w:] „*Studia polono-slavica-orientalia. Acta Litteraria*”, t. VII, Wrocław 1981, s. 9–33.

cję „przez poszczególne literatury dorobku ludowego sąsiadów”³¹. Badacza interesują formy przenikania danego folkloru do określonej literatury poprzez przekłady, naśladownictwa, zapożyczenia i filiacje. Wokół tych zagadnień koncentrują się jego komparatystyczne prace z dziedziny folkloru, takie jak *Русский народный эпос в польской литературе* (1978)³²; *Rosyjska pieśń ludowa w literaturze polskiej* (1994)³³; *Vincenz a kultura ludowa Rusinów* (1994)³⁴; *Z zagadnień przekładu rosyjskiej literatury ludowej na język polski* (1988)³⁵. Ten ostatni artykuł wiąże się z doświadczeniami translatorskimi samego autora. Nie można tu bowiem pominąć zasług Profesora na niwie recepcyjnej jako znakomitego tłumacza tekstów ludowych i staroruskich. Ryszard Łużny tłumaczył rosyjskie bajki ludowe³⁶ i utwory literatury dawnej, „rusko-ludowej” o charakterze religijnym: *Opowieść o niewidzialnym grodzie Kiteżu. Z legend i podań dawnej Rusi* (1988); *Pieśń o niebieskiej księdze. Antologia rosyjskiej ludowej poezji religijnej* (1990); *Słowo o Bogu i człowieku. Myśl religijna Słowian Wschodnich doby staroruskiej* (1995)³⁷. Jak pisze tłumacz, te trzy książki mają charakter antologii „[...] przyswojonych polszczyźnie [...] wytworów dawnego piśmiennictwa ruskiego”, stanowią swego rodzaju tryptyk, który ukazuje „[...] «Ruś Świętą», widzianą od strony jej bytowania duchowego, między niebem a ziemią, w wymiarze tak wzniosłości i wielkości, sakralności i świętości, jak i małości oraz mizerności [...]”³⁸.

W swoich badaniach porównawczych Ryszard Łużny nie pominął też XIX wieku – zwłaszcza pierwszego ćwierćwiecza jako okresu szczególnego, który przyciągał uwagę uczonego-slawisty po części równoległe z zainteresowaniami dobą staroruską i oświeceniem, ale także jako „ciąg dalszy” tych badań – kontynuacja zjawisk recepcyjnych epoki poprzedniej: *Dramat rosyjski w Polsce 1800–1822* (1964)³⁹; *Polsko-rosyjskie związki literackie w pierwszych dziesięcioleciach wieku XIX a tradycje Oświecenia* (1973)⁴⁰. Kreśląc obraz obustronnej intensywnej wymiany kulturowej pierwszego trzydziestolecia XIX wieku, Łużny zwrócił uwagę na niezwykłą żywotność w obu literatu-

³¹ Tamże, s. 13.

³² S. Kuniiec-Ворыцко, R. Łużny, *Русский народный эпос в польской литературе*, [w:] *Славянские литературы и фольклор*, Ленинград 1978, s. 180–203.

³³ R. Łużny, *Rosyjska pieśń ludowa w literaturze polskiej*, [w:] *Opuscula polonica et russica*, II. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1994, s. 7–19.

³⁴ Tenże, *Vincenz a kultura ludowa Rusinów*, [w:] *Studia o Stanisławie Vincenzie*, pod red. P. Nowaczyńskiego, Lublin–Rzym 1994, s. 201–214.

³⁵ Tenże, *Z zagadnień przekładu rosyjskiej literatury ludowej na język polski*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, seria VII, Warszawa 1988, s. 411–421.

³⁶ Zob. *Rosyjskie bajki ludowe ze zbioru Aleksandra Afanasjewego*, przeł. A. Barszczewski, M. Biernacka, H. Kowalska, R. Łużny, A. Woźniak, opracował, wstępem i przypisami opatrzył R. Łużny, wyboru dokonała i przygotowała do druku H. Kowalska, „Prace Komisji Kultury Słowian” PAU, t. I, Kraków 2001.

³⁷ *Opowieść o niewidzialnym grodzie Kiteżu. Z legend i podań dawnej Rusi*, wybór, przekład, wstęp i przypisy R. Łużnego, Warszawa 1988; *Pieśń o niebieskiej księdze. Antologia rosyjskiej ludowej poezji religijnej*, wybrał, przełożył i opracował R. Łużny, Warszawa 1990; *Słowo o Bogu i człowieku. Myśl religijna Słowian wschodnich doby staroruskiej*, wybrał, przełożył i opracował R. Łużny, „Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej” PAU, t. III, Kraków 1995.

³⁸ *Słowo o Bogu i człowieku...*, s. 6.

³⁹ Tenże, *Dramat rosyjski w Polsce w latach 1800–1822*, „Slavia Orientalis” 1964, nr 3, s. 295–311.

⁴⁰ Tenże, *Polsko-rosyjskie związki literackie w pierwszych dziesięcioleciach XIX wieku a tradycje Oświecenia*, [w:] *Spotkania literackie. Z dziejów powiązań polsko-rosyjskich w dobie romantyzmu i neoromantyzmu*, pod red. B. Galstera i J. Kamionkowej, Wrocław 1973, s. 7–32.

rach osiemnastowiecznych wzorców – twórczości klasycystycznej oraz „czulej” poezji i prozy sentymentalnej. Tłumaczy to dużą popularność w Polsce takich twórców, jak Gawriił Dierżawin i Mikołaj Karamzin, a w Rosji Stanisław Trembecki i Julian Ursyn Niemcewicz. Oceniając pierwsze trzydziestolecie XIX wieku jako okres przejściowy w historii stosunków kulturalnych polsko-rosyjskich, uczony konkluduje:

„Dorobek myślowy Oświecenia, zdobycze artystyczne jego dwóch literackich odpowiedników – klasycyzmu i sentymentalizmu, wyrażających sposobami literackimi zasadnicze idee stulecia XVIII, to wówczas wartości wciąż aktualne, trwałe i atrakcyjne. One też były zasadniczą materią owej wymiany, stanowiły jej treść podstawową”⁴¹.

Dopiero około 1820 roku można zaobserwować oznaki zmian, kiedy pojawiają się pierwsze wzmianki o Puszkynie i tłumaczenia ballad Żukowskiego, inaugurujące romantyczny etap wzajemnych powiązań literackich. Zdaniem Łuźnego, pojawiające się nastroje polonofilskie i rusofilskie sprzyjały zbliżeniu kulturalnemu rosyjsko-polskiemu w okresie pomiędzy ostatnim rozbiorem a powstaniem listopadowym, a więc w okresie dojrzalego oświecenia i wczesnej fazy romantyzmu. Dla Profesora przykładem takiej postawy jest *casus* księcia Piotra Wiaziemskiego, zdeklarowanego polonofila. Polskie wpływy, fascynacje i rozczarowania rosyjskiego poety przedstawił badacz w obszernym wstępie do książki *Z notatników i listów księcia Piotra Wiaziemskiego* (1985) o wymownym tytule: *Księcia Piotra Wiaziemskiego romans z Polską i z rewolucją*⁴².

W bogatej spuściźnie naukowej Ryszarda Łuźnego jako historyka literatury rosyjskiej ważne miejsce zajmują studia puszkinoznawcze⁴³, będące kontynuacją wieloletniej tradycji krakowskiej puszkiniistyki, wiodącej od Józefa Tretiaka i Mariana Zdziechowskiego do Wacława Lednickiego, wybitnego badacza i popularyzatora dzieła Puszkina. Zainteresowania Profesora twórczością najwybitniejszego rosyjskiego poety romantycznego zaowocowały obszernymi, erudycyjnymi wstęпами do wydań w serii Biblioteki Narodowej *Eugeniusza Oniegina* (1972)⁴⁴ oraz *Opowieści* (1973)⁴⁵; przyniosły też plon recepcyjny w postaci przeglądów: *Eugeniusz Oniegin w Polsce; Proza Puszkina w Polsce*, będących fragmentami tychże wstępów. Stanowiły one podstawę artykułu-syntezy o recepcji Puszkina w Polsce, zatytułowanego *Aleksander Puszkina*, który wraz z materiałami źródłowymi opublikowany został w tomie *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytnej literatury rosyjskiej w Polsce* (1975)⁴⁶. Autor zwięźle scharakteryzował kolejne okresy polskich zainteresowań twórcą *Eugeniusza Oniegina* w drugiej połowie XIX wieku zarówno w dziedzinie przekładów, jak i wystąpień krytycznolitera-

⁴¹ Tamże, s. 32.

⁴² *Z notatników i listów księcia Piotra Wiaziemskiego*. Tłumaczyli A. Kępiński (*Notatniki*), R. Łuźny (*Listy*). Wstęp napisał R. Łuźny, Kraków 1985, s. 5–17.

⁴³ Zob. D. Piwowska, *Ryszard Łuźny jako puszkinoznawca*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 51–60.

⁴⁴ R. Łuźny, *Wstęp*, [w:] A. Puszkina, *Eugeniusz Oniegin. Romans wierszem*, przeł. A. Ważyk, Biblioteka Narodowa, seria II, nr 35, Wrocław 1970, s. III–CXXIV.

⁴⁵ R. Łuźny, *Wstęp*, [w:] A. Puszkina, *Opowieści*, Biblioteka Narodowa, seria II, nr 175, Wrocław 1973, s. III–XCIX.

⁴⁶ R. Łuźny, D. Piwowska, *Aleksander Puszkina* (Wstęp, teksty, bibliografia), [w:] *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytnej literatury rosyjskiej w Polsce*, pod red. B. Galstera..., Warszawa 1975, s. 39–70.

ckich, koncentrując się głównie na sądach o Puszkinie badaczy tej rangi co Włodzimierz Spasowicz, Józef Tretiak, Marian Zdziechowski i Aleksander Brückner.

Kolejnym romantykiem rosyjskim, któremu sporo uwagi poświęcił Łużny w swych studiach komparatystycznych, był Fiodor Tiutczew. W szkicu *Poezja Fiodora Tiutczewa oraz jej polscy interpretatorzy* (1978)⁴⁷ uczony prezentuje rosyjskiego poetę jako twórcę dalekiego od jakichkolwiek propolskich sympatii. Zalicza go „[...] do tej wcale przecież pokaźnej grupy reprezentantów kultury rosyjskiej, którzy – choć wychodzili z różnych zresztą pozycji ideowych – występując w latach obu naszych powstań narodowych oraz w okresie je oddzielającym, swe nacjonalistyczne nastroje i postawy utożsamiali wyraźnie z polonofobią”⁴⁸. Śledząc dzieje recepcji Tiutczewa w Polsce, Łużny przypomina początki „polskiej sławy” poety, która przypadła już na wiek XX. Odkrycie Tiutczewa dokonywało się równocześnie dwoma torami: drogą tłumaczeń wierszy (Leo Belmont i Zenon Przesmycki-Miriam) oraz formułowania sądów krytycznoliterackich (Aleksander Brückner, Karol Zawodziński). Badacz skrupulatnie odnotowuje liczne polskie ślady zainteresowań poezją Tiutczewa i dochodzi w zakończeniu do wniosku, że ten „[...] jeden z najwybitniejszych poetów Rosji, spotkał się u nas z nieprzeciętnie dużym zainteresowaniem i zrozumieniem, a zakres i charakter tego zainteresowania nie ustępuje bynajmniej recepcji dwóch innych wielkich romantyków rosyjskich – Puszkina i Lermontowa”⁴⁹.

Odrębną kartę w historii związków kulturalnych polsko-rosyjskich wyznaczył Ryszard Łużny postaci Aleksandra Hercena. Ten wybitny działacz polityczny, publicysta i myśliciel zainteresował Profesora ze względu na propolskie stanowisko i powiązania z przedstawicielami polskiej emigracji poprzez osobiste kontakty i przyjaźnie. W swojej publicystyce, memuarach i listach pisał wiele o Polsce i Polakach, okazując sympatię i zrozumienie dla losów zniewolonego narodu, przez co – zdaniem Łużnego – w pełni „[...] zasłużył sobie na zaszczytne [...] miano najwierniejszego z «przyjaciół Moskali»” (*Motywy polskie w twórczości Aleksandra Hercena*, 1971)⁵⁰. We wcześniejszych pracach: *Polacy we wspomnieniach Hercena* (1964)⁵¹; *Sprawy polskie w Aleksandra Hercena „Rzeczach minionych i rozmyślaniach”* (1968)⁵² badacz poddał analizie liczne polskie wątki w bogatym dorobku pisarskim rosyjskiego myśliciela (np. wątek Mickiewiczowski, „polskie” artykuły w piśmie „Kołokoł”). W opinii Łużnego wątki te składają się na ważny nurt ideowo-tematyczny w twórczości Hercena.

W badaniach nad polsko-wschodniosłowiańskimi stosunkami kulturowymi Profesor wiele uwagi poświęcał aspektom religijnym tych powiązań, uważnie śledząc inspiracje chrześcijańskie w życiu duchowym Słowian wschodnich. Ryszard Łużny był niewątpliwie w naszej powojennej rusycystyce – jak pisze Jan Orłowski – „[...] pionierem w inicjowaniu i prowadzeniu szeroko zakrojonych badań nad kategorią chrześcijańskie-

⁴⁷ R. Łużny, *Poezja Fiodora Tiutczewa oraz jej polscy interpretatorzy*, [w:] *Tradycja i współczesność. Powinowactwa literackie polsko-rosyjskie*, pod red. B. Galstera..., Wrocław 1978, s. 129–137.

⁴⁸ Tamże, s. 129.

⁴⁹ Tamże, s. 137.

⁵⁰ R. Łużny, *Motywy polskie w twórczości Hercena*, „Slavia Orientalis” 1971, nr 1, s. 31–39.

⁵¹ Tenże, *Polacy we wspomnieniach Hercena*, „Sprawozdania z posiedzeń Komisji Słowianoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie”, styczeń–czerwiec 1963, Kraków 1964, s. 184–187.

⁵² Tenże, *Sprawy polskie w Aleksandra Hercena „Rzeczach minionych i rozmyślaniach”*, „Rocznik Komisji Historycznoliterackiej”, VI, Wrocław 1968, s. 5–23.

go *sacrum* w literaturze rosyjskiej”⁵³. Ta kategoria pojawia się też często w komparatyście slawistycznej Profesora i przewija się przez całą jego twórczość naukową, ale szczególnego zabarwienia nabiera po roku 1978 i wyborze kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. Łużny z uwagą wsłuchiwał się w słowa Papieża-Polaka i bliskie było mu papieskie nauczanie o dwóch płucach chrześcijańskiej Europy. W słowiańskim ekumenizmie Jana Pawła II widział Profesor swoistą syntezę przeszłości i terażniejszości chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu u progu nadchodzącego trzeciego tysiąclecia⁵⁴. Zainspirowany myślą słowiańską Papieża Łużny poszukiwał istoty duchowości Słowiańszczyzny wschodniej w jej wymiarze religijno-etycznym przede wszystkim w folklorze i kulturze staroruskiej. Pisał:

„Tradycja ruska [...] nierozdzielnie związana z rodzimym folklorem [...] jest nierozłączna, wprost tożsama, z bardzo silnym w tej kulturze nurtem religijnym, z obecnym w niej twórczo oraz na różne sposoby światem *sacrum* oraz *ethosu* chrześcijańskiego w jego wschodnim, bizantyńsko-słowiańskim wydaniu”⁵⁵.

Artykuły i wystąpienia Profesora nie tylko przypominały chrześcijańskie korzenie kultury Słowian wschodnich, ale wskazywały też na decydującą rolę religii prawosławnej w kształtowaniu się tożsamości etniczno-kulturowej. Problemy chrześcijańskiego Wschodu Ryszard Łużny rozpatrywał w relacji do kultury polskiej i szerzej europejskiej w kontekście zbliżenia prawosławia z katolicyzmem. Pisał o tym w pracach porównawczych z zakresu piśmiennictwa i kultury doby staroruskiej (*Chrześcijański Wschód a kultura polska*, 1989; *Kultura chrześcijańska Dawnej Rusi w optyce polskiej – wczoraj i dziś*, 1993; *Metropolita Piotr Mohyla – człowiek dialogu na pograniczu kulturowym grecko-słowiańskim i łacińsko-polskim*, 1996)⁵⁶, a także czasów współczesnych (*Dziedzictwo cyrylometodiańskie a kultura chrześcijańska w Polsce dziś*⁵⁷; *Dziedzictwo chrześcijańskiego Wschodu słowiańskiego a życie kulturalne w Polsce – wczoraj i dziś*⁵⁸;

⁵³ J. Orłowski, *Ryszard Łużny jako inicjator zmian programowych...*, s. 309.

⁵⁴ Zob. m.in. R. Łużny, „Przeszłość jest to dziś...” *Jana Pawła II myślenie w wymiarze historii narodów słowiańskich*, „Ruch Literacki”, R. XXXIV, z. 3 (198), Kraków 1993, s. 217–234. Por. J. Orłowski, *Myśl słowiańska Jana Pawła II w pracach Profesora Ryszarda Łużnego*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLVIII–XLIX, z. 7, Lublin 2000–2001, s. 7–16; G. Przebinda, *Profesor Ryszard Łużny wobec ekumenizmu Jana Pawła II*, tamże, s. 27–37.

⁵⁵ R. Łużny, *Jeszcze jedna opowieść o Kitieżu, grodzie niewidzialnym*, „Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo” (Towarzystwo Naukowe KUL), t. XLII, z. 7, Lublin 1994, s. 166.

⁵⁶ *Chrześcijański Wschód a kultura polska*, pod red. R. Łużnego, Lublin 1989, s. 394; tegoż, *Kultura chrześcijańska Dawnej Rusi w optyce polskiej – wczoraj i dziś*, [w:] *Teologia i kultura duchowa Starej Rusi*, pod red. W. Hryniewiczza OMI, J.S. Gajka MIC, Lublin 1993, s. 265–284; tegoż, *Metropolita Piotr Mohyla – człowiek dialogu na pograniczu kulturowym grecko-słowiańskim i łacińsko-polskim*, [w:] „Acta Polono-Ruthenica” I, red. tomu A. Bartoszewicz, Olsztyn 1996, s. 333–348.

⁵⁷ Tenże, *Dziedzictwo cyrylometodiańskie a kultura chrześcijańska w Polsce dziś*, „Zeszyty Naukowe KUL”, R. XXXI, nr 3 (123), Lublin 1988, s. 55–66 [numer ukazał się w 1991 roku].

⁵⁸ Tenże, *Dziedzictwo chrześcijańskiego Wschodu słowiańskiego a życie kulturalne w Polsce – wczoraj i dziś*, [w:] *Studia z literatur słowiańskich*, pod red. Z. Niedzieli, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, MCL. „Prace Historycznoliterackie”, z. 89, Kraków 1994, s. 107–118.

*Literatura rosyjska a przeobrażenia społeczno-kulturalne oraz ideowe w Polsce lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych obecnego stulecia*⁵⁹).

Znamienne, iż wraz z powstawaniem kolejnych prac recepcyjnych ewoluował też warsztat komparatystyczny badacza. Zgodnie z aktualnymi tendencjami w literaturoznawstwie porównawczym, Profesor unowocześniał metodologię, dostrzegając konieczność łączenia w tych badaniach związków genetyczno-kontaktowych (przekłady, naśladownictwa, wpływy) oraz historyczno-typologicznych zależności. Od badań interliterackich w latach 60.–70., ograniczających się do związków typu recepcji czy wzajemnych relacji między dwiema literaturami, na przełomie lat 70.–80. przeszedł Łużny do słowianoznawczej „kulturologii”, traktując literaturę jako jeden z elementów

„[...] całego procesu wymiany kulturowej, jako składnik całościowego kompleksu relacji kulturowych odbywających się, rozgrywających na różnych szczeblach i piętach spotkania i wzajemnego oddziaływania na siebie dwóch czy większej ilości kultur narodowych na styku Wschód–Zachód, universum wschodniosłowiańskie a świat polskości, Polska”⁶⁰.

Koncentrowanie się na takich sferach życia duchowego Słowian wschodnich, jak relacje: Wschód chrześcijański a kultura polska, Rosja i Rosjanie wobec chrześcijańskiej kultury Zachodu, modyfikowało w sposób zasadniczy krąg zainteresowań i metodę badawczą uczonego. Jak pisał Adam Bezwiński o Profesorze: „[...] warsztat badawczy filologa stawał się warsztatem uczonego humanisty, który wykracza poza same dzieła literackie, odwołuje się do szerokiego kontekstu życia duchowego”⁶¹. Filolog-slawista, historyk literatury musiał poszerzyć swoje kompetencje warsztatowe o sprawności kulturoznawcze. W pełni uzasadnione wydaje się więc przypisanie Profesorowi przez Bazylego Białokozowicza miana twórcy „kulturologicznej szkoły badawczej”⁶².

*

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt fascynacji Profesora problematyką recepcyjną – na uniwersytecką dydaktykę. Wielce wymowny jest fakt, iż spośród dwudziestu pięciu doktorów, wypromowanych przez Ryszarda Łużnego, aż osiem osób (w tym pisząca te słowa) doktoryzowało się na podstawie rozpraw komparatystycznych. Profesor był pasjonatem podejmowanych tematów i tą pasją umiał zarazić swych uczniów. Wkładał wiele wysiłku, aby w każdym z nas wykrzesać iskrę zamięłowań badawczych, wprowadzić umiejętnie w arkana pracy naukowej. W relacjach mistrz – uczeń starał się nas w sposób odpowiedzialny kształtować na rzetelnych poszukiwaczy prawdy. Czynił to w przeświadczeniu, że najdoskonalsze nawet prace własne z czasem staną się tylko kolejnymi tomami studiów, ale wysiłek włożony w otwieranie

⁵⁹ Tenże, *Literatura rosyjska a przeobrażenia społeczno-kulturalne oraz ideowe w Polsce lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych obecnego stulecia*, „Pamiętnik Słowiański”, t. XLIV, Wrocław 1996, s. 141–154.

⁶⁰ Tenże, *Problemy relacji kulturowych polsko-wschodniosłowiańskich – dziś*, [w:] *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe*. 1. *Literatura i kultura*, pod red. A. Bartoszewicza, Olsztyn 1994, s. 9–26.

⁶¹ A. Bezwiński, *Profesor Ryszard Łużny...*, s. 147.

⁶² B. Białokozowicz, *Profesor Ryszard Łużny i jego wschodniosłowiańskie fascynacje naukowe...*, s. 3–41.

serc i umysłów uniwersyteckich adeptów nauki ku trudnym wyzwaniom współczesności wyda trwale owoce.

ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССОРА РЫШАРДА ЛУЖНОГО ПО ПОЛЬСКО-ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИМ КУЛЬТУРНЫМ СВЯЗЯМ

Резюме

В богатом научном наследии профессора Рышарда Лужного, историка литературы и исследователя культуры восточных славян, важное место занимает изучение польско-восточнославянских взаимосвязей в области культуры с использованием сопоставительного метода. В многочисленных статьях, монографиях и других научных работах он представлял факты восприятия русской литературы и культуры в Польше и польской в России от фольклора, культуры древнерусской эпохи, литературы XVIII века, периода романтизма (первая половина XIX века) вплоть до XX столетия.

Ученый комплексно рассматривал взаимосвязи восточнославянской письменности и польской литературы особенно в XVI–XVII столетии, уделял много внимания украинской литературе и культуре, рассматривая их связи с польской культурой. Профессор стал основоположником изучения взаимосвязей восточнославянской культуры с культурой христианской Европы. Многие труды Рышарда Лужного на эту тему возникли под влиянием „славянского учения” папы Иоанна Павла II.

PROFESSOR RYSZARD ŁUŻNY AND HIS STUDIES CONCERNING THE POLISH AND EAST-SLAVONIC CULTURAL RELATIONS

Summary

Comparative studies concerning the relations of the Polish culture and the culture of Eastern Slavs play an important part in the rich scientific output of Ryszard Łuźny as a historian of literature. In his numerous articles, monographic studies and essays R. Łuźny presented the facts referring to the reception of Russian literature in Poland and the reception of Polish literature in Russia. The analysed material was really wide in scope – from folklore, Old Russian culture, the culture of the 18th century, the Romantic period (the first half of the 19th century) to the 20th century.

Using methods of complex analysis the scholar discussed the relations between East-Slavonic writings and Polish literature, with particular reference to the 16th and 17th centuries. In his studies Ryszard Łuźny focused on Ukrainian literature and culture, considering their connections with Polish culture.

The author of the present article emphasises the peculiar role of Professor Łuźny in initiating the studies of the relations between the culture of Slavic East and Christian tradition. It can be concluded that numerous works of Ryszard Łuźny discussing this problem were inspired by the Slavic idea of John Paul the Second.